

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 39 (1450) 25 ВЕРАСНЯ 2019 г.

26 верасня - Еўрапейскі дзень моў

Алена Анісім:

“Ужо падалі дакументы на атрыманне ліцэнзii”

Алена Анісім:

- Документы на атрыманне ліцэнзii падалі, і першасны разгляд дакументаў павінен адбыцца ў гэтым месяцы. Трэба сказаць, што напачатку пазіцыя міністра адукацыі Iгара Карпенкі была прыкладна такая: маўляў, не трэба нам новая ўстанова адукацыі, іх ужо дастаткова. Але наша пазіцыя іншая: у Беларусі няма ніводнай установы вышэйшай адукацыі, дзе б навучанне праводзілася на беларускай мове. Таму збіраемся пераканаць і міністра, што такі ўніверсітэт неабходны. Ён будзе рыхтаваць не спецыялісту ўчарашніх прафесій, а беларускіх патрыётаў, людзей, арыентаваных на сучасны ўзровень эканомікі і развіція грамадства. Пры гэтым стаіць задача ведаць некалькі моў, не толькі беларускую.

РР:

- Адным словам, усё будзе залежыць ад Міністэрства адукацыі?

- Скажам так, мы будзем з гэтым ведамствам цесна працаўцаць, і я думаю, калі на адкрыцці ўніверсітета будзе палітычная воля, то праблем не ўзнікне. Тым больш, беларускі кіраўнік публічна выказаўся, што, маўляў, людзі самі праявілі ініцыятыву і робяць справу ды пры гэтым не просяць у дзяржавы грошай. Але я заўсёды казала і кажу: ніхто за нас нашу справу не зробіць. Таму зробім усё, каб універсітэт прыняў першы набор студэнтаў ужо ў 2020 годзе.

Кастусь Заблоцкі,
Беларуское Радыё Рацыя.

Навука Хрыстова будзе весціся па-беларуску

Беларуская мова будзе асвячаць працэс навучання дзяцей у нядзельнай школе менскага Чырвонага касцёла. Ксёндз-пробашч Уладзіслаў Завальнянок павіншаваў дзяцей, бацькоў і катэхетаў на восеньскай лінійцы і дабраславіў іх у дарозе да навукі Божай падчас святой імшы. Запіс у нядзельную школу адкрыты, набор працягваецца.

Мы пагутарылі з дырэктарам нядзельнай школы Наталляй Уладзіміраўнай

Таццяна Малашчанка:

“У Баранавічах створаны новы беларускі клас”

У баранавіцкай сярэдняй школе № 9 адкрыўся новы беларускі клас, у які пайшло толькі 5 хлопчыкаў, улічваючы спартыўны ўхіл школы. Зноў шмат выслілку праявілі энтузіясты-бацькі і баранавіцкае Таварыства беларускай мовы. Улада паставілася да гэтага ліберальна, але асаблівых старанняў не праўвіла, - кажа старшыня камісіі па выкарыстанні беларускай мовы, выхаванні і адукацыі Таццяна Малашчанка:

- Гімназічны ўзровень трошкі больш прывабны для людзей у нашых Баранавічах.

А 9-ая школа ў нас больш харектарызуецца я спартовая. Пяць хлопчыкаў. І гэта таксама паказальна, што менавіта дзяўчынкі пайшли ў гімназію, а хлопцы захацелі больш такога спартовага развіцця.

Паводле Таццяны Малашчанкі, у гімназію ў свой час пайшли больш дзяцей у беларускія класы - 6 дзесяцікласнікаў і 12 другакласнікаў. І хоць гэта кропля ў моры для таго, каб беларуская - першая дзяржаўная мова - заняла перадавыя пазіцыі як мова карэннай нацыі, але кропля камень точыць.

Беларуское Радыё Рацыя.

сацца на хор, - паведміла арганістка касцёла Марыя Новікава.

- У бібліятэцы імя Адама Міцкевіча Чырвонаага касцёла будуць праходзіць літаратурныя вечарыны, будуць працаўца гурткі выразнага чытання для дзяцей і моладзі, будуць адзначацца касцельныя святы, будуць праходзіць дыктуюкі да Міжнароднага дня роднай мовы. Да Дня горада Менска бібліятэка падрыхтавала выстаўку мастацкай і гісторычнай літаратуры пра нашу стаіцьцу, - распавяла Галіна Фёдараўна Івуш.

- Будзем пазнаваць Бога, маліца, право-дзіць час разам,

Лаўрэнка, маці трох сыноў.

- Заняткі ў нядзельнай школе будуць адбывацца па афіцыйнай праграме, якая прадстаўлена на сайце Чырвонага касцёла, - патлумачыла спадарыня Наталля. Кожная настаўніца дапрацоўвае свой план індывідуальна, у сваёй групе. Ёсьць выкладчыцы з досведам працы 20-25 гадоў. Яны выкарыстоўваюць падручнікі і розныя дадатковыя кнінцы.

Выкладанне будзе весціся ў асноўным па-беларуску. Калі камусьці спадрэбяцца індывідуальная заняткі на рускай мове, то гэта будзе даступна. Кожная з выкладчыц мае катэхетычную, тэалагічную адукацыю, набытую ў Гарадзен-

- прывітала вучняў Марыя Чаславаўна.

- Будзем сустракацца з вами кожную нядзелю. Будуць у нас экспкурсіі, пілігрымкі, сумесныя святы і добрыя вакацыі! - заахвочвала Ірына Адамаўна.

- Дзеці змогуць запі-

Эла Дзвініская,
фота аўтара.

1. Ксёндз Уладзіслаў Завальнянок перад дзецімі; 2. Наталля Лаўрэнка выступае перад навучэнцамі і бацькамі; 3. Куратар бібліятэкі імя А. Міцкевіча Галіна Івуш.

9 772073 703003

26 верасня - Еўрапейскі дзень моў

Юрый Хлапонін

Мова і нацыянальная свядомасць

Як вядома, развіццё чалавецтва трывамеца на яго разнастайнасці. Перш за ёсё, маеца на ўзвеze разнасць моваў, культуры, тэрытарыяльных асаblівасцяў, гісторыі. З гэтага складаеца працэс стварэння асабнай нацыі, дзяржавы, асэнсавання кожнага чалавека як яе часткі.

Цікава толькі, з чаго пачынаюча ўсе гэтыя працэсы. Мне заўсёды падавалася - асноўную ролю ў гэтым адыгрывае мова, такая, здавалася б, звычна сістэма рэчаў у паўсядзённым жыцці. Але гэта, тое што ўласціва толькі людзям, дазваляе нам вызначаць як адну, вялікую (ці не вельмі) группу, адрозніваць сябе ад іншых людзей па іх мове, культуры, ладу жыцця.

Адным словам, пытанне ў тым - ці сапраўды мова вызначае свядомасць чалавека, ці наадварот, свядомасць пад упłyvам навакольных умоваў упłyvaе на фармаванне мовы.

Прыкладамі для гэтага стануть моўныя сітуацыі ў розных рэгіёнах свету, якія адлюстраванні гэта знаходзіла ў жыцці людзей, гісторыі краіны. Чаму тыя ці іншыя народы ці дзяржавы страчвалі свою ўласную мову, ці наадварот, "адраджалі" яе, і якія прычыны, працэсы стаялі за гэтым.

Спачатку, паясніць уплыў мовы на нацыянальную свядомасць можна, звязнуўшыся да сацыяльнай псіхалогіі: мова дае магчымасць ідэнтыфікацыі сябе з пэўнай групай, якая гэтую самую мову і выка-

рыстоўвае. Спачатку гэты працэс адбываецца ў малой групе, то бок, сям'і, дзе ты не толькі вучыся авалодваць ёю, але і надаваць пэўныя сэнсы таму, што ты гаворыш, як ты гаворыш і чаму. Адначасова чалавек уключаеца ў вялізную моўную групу, якая ахоплівае цэльы рэгіёны, краіны.

Калі адбываеца моўная ідэнтыфікацыя чалавека, ён пачынае супрацьстаўляць сваю мову іншым, асаblіва калі ён знаходзіца ў сітуацыі шматмоўнага асяроддзя.

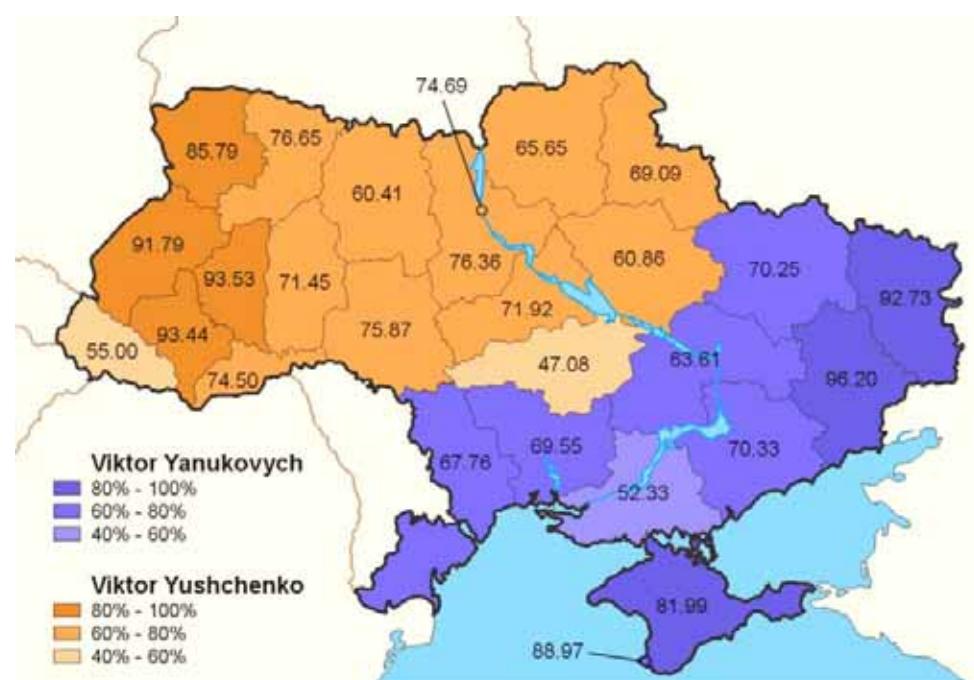
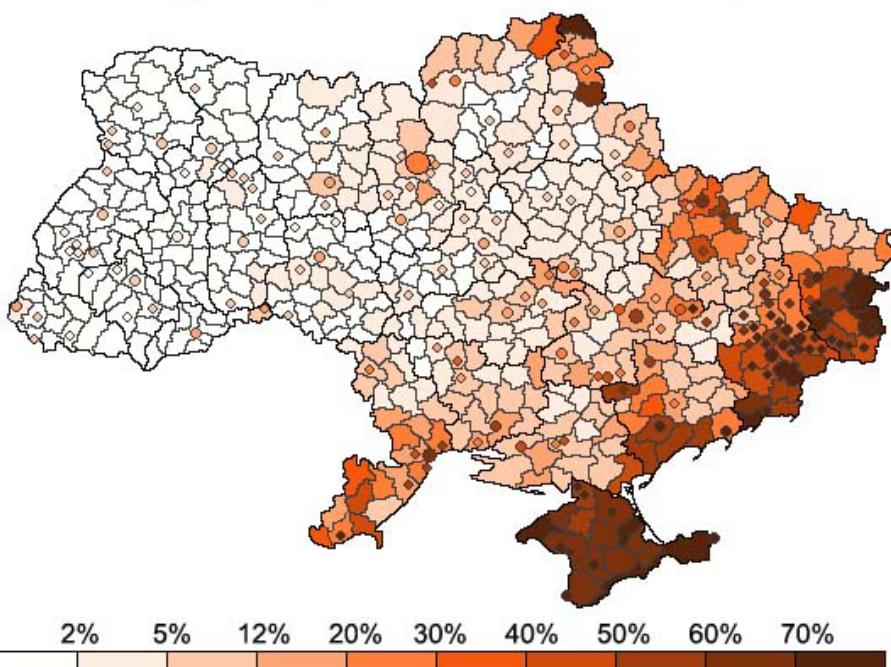
Далей, вядомы савецкі псіхолаг Леў Выгоцкі паказвае суадносенне мовы і мыслення так: па-першое, яны маюць рознае генетычнае развіццё і таму ідуць па розных шляхах адзін ад аднаго. Да двух гадоў дзіця выкарыстоўвае засвоеныя ім гукі і слова ці як пэўныя сігналы, якія выказываюць яго стан, ці як назвы прадметаў.

Потым, з цягам часу, мысленне "афармляеца" словамі, а мова набывае асэнсаванне, адбываеца яе інтэлектуалізацыя. Пры гэтым, на думку Выгоцкага і яго паслядоўнікаў, крыніцай моўнага развіцця з'яўляеца не прыроджаны характар, а дзейнасць і правілы дзейнасці. Такім чынам, мова - паказык, які адлюстроўвае аб'ектыўную рэчаіснасць. На ўздзейнне зместу слоў упłyvaе асяроддзе.

Ёсць яшчэ адна навуковая спроба даказаць уплыў мовы на нашу свядомасць - гіпотэза лінгвістычнай адноснасці. Згодна

Рідна мова російская за переписом 2001 р.

з ёй - мова вызначае мысленне і пазнанне рэчаіснасці, упłyvaе на светапогляды. Іншымі словамі, людзі, якія размаўляюць на розных мовах, маюць рознае светаўспрыманне, мысленне.

Адзін з аўтараў гэтай гіпотэзы, Эдуард Сепір, кажа: у мове ўтрымліваюча ключы для разумення розных нацыянальных светапоглядаў. У граматычных сістэмах у свеце няма двух моў, якія былі б падобныя адна да адной дастаткова, каб забяспечыць ідэальны пераклад. Мова пазнаному адлюстроўвае рэальнасць, а з гэтага вынікае, што носьбіты розных моў будуть і ўспрымаць яе па-разнаму. Пацвярджэнне гэтаму мы можам знайсці ў некалькіх прыкладах, якія мы адлюструем ніжэй.

Напэўна, першы прыклад, які можа прыйсці адразу - моўнае пытанне ў суседнюю Украіну. Як вядома, Украіна ў моўным плане падзяляеца на ўкраінамоўную заходнюю і цэнтральную вобласці, і на рускамоўны Пайднёвы Усход. Родны украінскую мову ва Украіне называюць калі 55-65 адсоткаў насельніцтва, расейскую - 30-35%, пры гэтым, рэальная мова камунікацыі адзначаецца на ўзроўні, адпаведна 45 і 35 адсоткаў, астатнія размаўляюць на абедзвюх мовах.

Аднак, на толькі моўных прыкметах дзялять Украіну не заканчваецца. Захад і

Цэнтр маюць традыцыйна больш праeўрапейскую, праукраінскую арыентаванасць як у культурным жыцці, так і ў палітыцы. У адрозненні ад Паўднёвага Усходу, дзе людзі ў большасці сваёй накіраваныя на прарускія пазіцыі.

Гэта адлюстроўваеца шмат у чым, напрыклад, выбары Прэзідэнта Украіны ў 2004 годзе, калі ў другім туры сутыкнуліся два кандыдаты з палітычнімі палітычнымі светапоглядамі: прадстаўнік еўрапейска-украінскай лініі Віктар Юшченко і арыентаваны на расейска-еўразійскі накірунак, Віктар Янукович. Вынікі галасавання па рэгіёнах адлюстроўваюць агульны выгляд таго, якія мовы, і, адпаведна, якія каштоўнасці судансціца адна з другой у насельніцтва Украіны.

Моўна-ментальны падзел таксама можна заўважыць і ў тых рэгіёнах, якія зараз з'яўляюцца анэксаванымі Расіяй (Крым), альбо там адбываеца вайсковы канфлікт паміж Украінай і падтрыманымі Расіяй сепаратыстамі (Данецкая і Луганская вобласці). Дастаткова судансціца карту канфліктных дзеянняў з картай роднай мовы для гэтага рэгіёну: у ім былі дастатковая моцная сепаратысцкая настроіў ў 2014 годзе, застаўшыца і зараз.

(Працяг у наступным нумары.)

Князь Багуслаў - захавальнік бібліятэці і збораў мастацтва

Пра вядомага вайсковага дзеяча ВКЛ, мецэната вучоных, дзеячаў мастацтва і культуры, фундатара школ і храмаў, князя Багуслава Радзівіла мы маєм інфармацыю з его аўтабіографіі. Свайм поглядам на гэтую асобу падзялілася менскі гісторык Людміла Ва-сельёна Санберг.

- У наступным годзе будзе адзначанца 400 гадоў з дня нараджэння Багуслава Радзівіла. Мен-

віта ў яго кнігазборах у Слуцку захоўвалася Берасцейская Біблія. Потым з разам з іншымі кнігамі ён перавёз яе ў Карабаевец.

Багуслаў Радзівіл быў сынам віленскага кашталяна Януша Радзівіла, мужа Сафіі Слуцкай з Алелькавічай, якая была кананізавана Праваслаўнай Царквой. Пасля смерці праведнай Сафіі, Януш Радзівіл ажаніўся з Альжбетай Гогенцолерн, дачкой курфюр-

ста і графінія брандэнбурскай, у іх у 1620 годзе нарадзіўся сын Багуслаў. Бабкай Багуслава Радзівіла была Кацярына Астрожская, унучка пераможца пад Оршай Канстанціна Астрожскага. Да нас дайшла ягоная аўтабіографія.

Багуслаў Радзівіл атрымаў бліскучую адукацыю: вучыўся ў Кейданах і Вільні, у голандскіх Гронінгене, Лейдане і Утрэхце, у французскай сталіцы. Дасканала ведаў латыні і некалькі еўрапейскіх моў. Гэта быў сын сваёй эпохі, асоба, рэнесансная, баракальная і рэфармацийная адначасна. Збіральнік калекцыі твораў мастацтва, а таксама архіва і бібліятэкі, дзе зберагаліся каштоўныя рукапісы, сярод якіх быў і знакаміты Радзівілаўскі летапіс. Ён меў выдатныя дыпламатычныя здольнасці, будаў фартэфікацыйныя збудаванні, сябраваў з многімі заходнеўрапейскімі мастакамі, у прыватнасці, з Рэмбрандтам, прывозіў іх карціны ў Слуцк і захоўваў у сваёй калекцыі, сам ствараў замалёўкі з парамамі беларускіх гарадоў. Падтрымліваў кальвінісцкія шко-

ліна Радзівіл жыла ў Нямеччыне. Яна была замужам за німецкім прынцам і стала мецэнаткай. Яна выдатковала стыпендыі на навучанне ў Еўропе для збяднелых шляхціц. Традыцыі пабожнага жыцця і дабрачыннасці засталіся ў нашчадкаў роду, які захоўваў Берасцейскую Біблію.

Януш Радзівіл, а потым яго сын Багуслаў Радзівіл і яго дачка Людвіка Карабіна Радзівіл выканалі запавет праведнай Сафіі Слуцкай аб захаванні прывілеяў для Праваслаўнай Царквы ў Слуцкім краі. Багуслаў быў выхаваны кальвіністам, і яго дачка таксама, але яны захавалі тастант св. Сафіі аб юрыдычнай абароне Праваслаўнай царквы ў Слуцку. Адукаваная і добра выхаваная Людвіка Карабіна Радзівіл жыла ў Нямеччыне. Яна была замужам за німецкім прынцам і стала мецэнаткай. Яна выдатковала стыпендыі на навучанне ў Еўропе для збяднелых шляхціц. Традыцыі пабожнага жыцця і дабрачыннасці засталіся ў нашчадкаў роду, які захоўваў Берасцейскую Біблію.

Запісала Э. Дзвінская.

На здымку:

1. Партрэт Багуслава Радзівіла пэндзля А. Пушкіна;
2. Герб Багуслава Радзівіла на старонках Берасцейской Біблії;
3. Л. В. Санберг.

*Калі за адраджэнне мовы,
чытай, спадарства,
“Наша слова”!*

Шаноўныя сябры, заканчва-
ещца падпіска на чацвёрты квартал
2019 года. Ціна не змянілася.

У 2019 годзе мы працягнем
выходзіць на васьмі палосах. Газета
мае добрыя рэдакцыйныя партфель і
плануе для друку тэксты самых
розных матэрыялаў, з рознымі по-
глядамі і падыходамі, у тым ліку і
адрознымі ад пазіцыі рэдакцыі. Мы
будзем працягваць друк мовазнаў-
чых і гістарычных матэрыялаў у
выкладанні тых аўтараў, якіх вы не
знайдзеце на старонках іншых вы-
данняў. Мы не стараемся навязваць
чытачу сваю думку ці погляды, а
падаём паведамленні і меркаванні
саміх чытачоў.

Чытайце, даведвайцеся, ду-
майце. Будзьце з намі, і вы будзеце з
усёй Беларуссю.

Стакгольмская школа
эканомікі ў Рызе

Балтыйскі лідар у бізнес-адукацыі

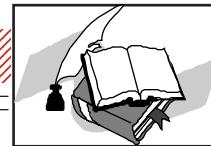
Мы гадуем таленты

Індывідуальныя кансультаты
для бізнес-кампаній

www.sseriga.edu
office@sseriga.edu
+371 67015800

SIA Stockholm School of Economics in Riga
Рыга, Латвія

Дзень адчыненых дзвярэй у бібліятэцы

Дзень бібліятэк - цудоўнае свята, якое адзначаецца 15 верасня з 2001 года. І кожны год вось ужо на працягу доўгіх 19 гадоў у гэты дзень у Карэліцкай раённай бібліятэцы ладзіцца сапраўднае свята - свята, якое дараць бібліятэкарэ сваім паважаным чытачам, каб ім было цікава, утульна і зямальна. У канун свята, у пятніцу ў сценах бібліятэкі панавала святочная атмасфера, атмасфера радасці, добраразычлівасці і цудоўнага настрою. З самага рання, перад пачаткам рабочага дня праходзіла вулічная акцыя "Радуйся разам з намі", дзе бібліятэкарэ віншавалі вучняў і дарослыя са святам, з цудоўным восеньскім днём, зышылі моцнага здароўя, дабрабыту, запрашалі ў бібліятэку, уручалі віншавальныя паштоўкі і святочныя шары. Выставка - загадка "Пазнай бібліятэкару", на якой размясцілася дзіцячыя фатакарткі бібліятэкару чакала наведальнікаў у фое бібліятэкі (вось гэта была сапраўдная загадка...), ладзілася літаратурнае кафэ "Чытаць подана", тэматычны прагляд "Літаратурная Гродзенщына" з лепшай падборкай краязнаўчай літаратуры, кніжная выставка "Калейдаскоп навінак", а таксама фотазона "З Днём бібліятэк" і "Я люблю чытаць", дзе кожны ахвотны мог сфатаграфавацца на памяць.

У дзіцячай бібліятэцы маленькім чытачам прапанавалі квест - гульню "Таямніца зачараванай кнігі", падарожжа ў гісторыю "Спазнай свой родны край". Але асаблівы настрой выклікала тэатральная пастаноўка казкі "Рэпка на новы лад" (аматарскае аўяд-

нанне "Васілёк", тэатральная накірунку), якую выканалі супрацоўнікі бібліятэкі.

Н.У. Казарэз,
метадыст ДУК "Карэліцкая раённая бібліятэка".

Навіны Германіі
Тыдні Германіі з 24 верасня па 31 кастрычніка пройдуць у Беларусі

ТЫДНІ ГЕРМАНІІ

ТЫДНІ ГЕРМАНІІ
24 ВЕРАСНЯ – 31 КАСТРЫЧНІКА 2019

Тыдні Германіі з 24 верасня па 31 кастрычніка пройдуць у Беларусі, паведамлі ў пасольстве ФРГ у Менску.

На працягу 16 гадоў кожную восень пад патранатам пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Беларусі праводзяцца Тыдні Германіі. Германская дыпмісія запрашае ўсіх, хто хоча азнаёміцца з нямецкай культурай, мовай і грамадствам, наведаць шматлікія мерапрыемствы ў 12 беларускіх гарадах. Програма Тыдня Германіі будзе разнастайней. Так, у дзень адкрыцця ў Белдзяржфілармоніі адбудзеца канцэрт "...Бо моцнае, як смерць, какханне". На ім будуць гучаць музычныя творы эпохі барока на тэксты старазапаветнай кнігі "Песня Песням". Запланаваны кінапаказы сучасных кароткаметражных стужак, мастацкіх фільмаў у арыгінале на нямецкай мове з субтрырамі на рускай. Будзе паказаны дакумен-

belta.by.

Прайшла чарговыя лекцыі ў межах "Гістарычнай школы" з Алегам Трусавым

У сераду, 18 верасня, прайшлі чарговыя заняткі "Гістарычнай школы" з Алегам Трусавым, археолагам, гісторыкам беларускай архітэктуры, кандыдатам гістарычных навук. Сустрэча была прысвечана тэме "Сядзіба Альбертын у Слоніме. Леў Сапега", але пагутарыць атрымалася толькі пра асобу Льва Сапегі (і ёсё ж даволі прадуктыўна).

Таксама на лекцыі ладзіўся прагляд дакументальнай стужкі з удзелам вядомага гісторыка Алеся Краўцэвіча пра Льва Сапегу (з серыі "Загадкі беларускай гісторыі: "Леў Сапега""), а сп. Алег Трусаў распавёў

про тое, пра што ў фільме не згадалі.

У пятніцу, 20 верасня, прайшлі новыя заняткі "Гістарычнай школы" з Алегам Трусавым, археолагам, гісторыкам беларускай архітэктуры, кандыдатам гістарычных навук. Сустрэча была прысвечана тэме "Зэльва. Ларыса Геніош".

Таксама на лекцыі ладзіўся прагляд дакументальных фільмаў тэлеканала Белсат, адзін з іх з удзелам вядомага гісторыка Алеся Краўцэвіча (з серыі "Загадкі беларускай гісторыі: "Зэльва ад Сапегаў да Геніошаў")

tbt-mova.by

(Працяг. Пачатак у папяр. нумарах.)

БАЛАДА КАНСТАНЦІНА ТЫЗЕНГАУЗА
(3.06.1786-16.03.1853)

Чырвоная цэгла, нібыта з крыві
Людзей беларускіх, якія Айчыне
Жыщё аддавалі, казалі: "Жыві...
А будзе Айчына, то й нас не пакіне
Жыщё, дзе замешана ўсё на крыві."

Будуеш не замак, будуеш музей,
Дзе тысячам птушак Вялікага Княства
Маўкліва-пытальна глядзець на людзей,
Якія захоплены вечным змагарствам
За гроши, за месца, дзе будзе цяплей.

Малюеш, купляеш карціны і кнігі
Навёс ты ў маёнтак з Парыжа, з Варшавы,
Каб кожны, хто хоча чытаць, чытаў іх
І ведаў, што родныя нашы Паставы-
Таксама Еўропа для нас, не чужых...

Хлапчына віхрасты глядзіць праз вакно
На кнігі, на птушак Вялікага Княства.
Ён вырасце хутка, і будзе ізноў
Наш край не балотам, а краем бунтарства,
Дзе нельга панішчыць да краю любоў...

24.06.2010 г.

БАЛАДА ІВАНА НАСОВІЧА
(26.09.1788-26.07.1877)

Там Беларусь, дзе беларус жыве.
І не патрэбна Беларусь шукаць,
Бо тут яна, як валуни ў траве,
Як у нябесах песня жаўрука,
Што над твайт дарогай, як свято,
Якое ёсць і будзе, і было,
Як пад нагамі родная зямля,
Дзе наша кроў, як іскры - у вуглях,
Не патухае, свеціцца ў вяках

БЕЛАРУСКІ ПАНТЭОН

Балады крыві і любові

I ў словах, што збіраеш сёння ты,
Каб зберагчы, як зерне для сяўбы,
Бо ўсё-ткі прыйдзе час наш залаты
Пасля стагоддзяў бездарожжа і журбы.

I ты ідзеш, бо ведаеш чаму
I для чаго, няспешліва, ідзеш,
Як снег ідзе, каб ты любіў зіму
I ўспамінаў, калі са стрэх капеж
Пачненца і рассыплеца свято,
I кветкамі засвеціца ў траве
Там, дзе даўно нічога не расло.
Дзе беларус, там Беларусь жыве,
І не патрэбна Беларусь шукаць,
Бо тут яна, як ля дарог крыжы,
Як у нябесах песня жаўрука,
Як Бог у Храме кожным і ў душы...

25.04.2009 г.

БАЛАДА ЯНА БАРШЧЭУСКАГА
(1790-12.03.1851)

Зноў даждж ідзе, змываючы сцяжыны,
Якімі нам вяртаца ў родны свет,
Дзе беларусы ёсць, а ў іх Айчына -
Як за Хрыстом ёсць жыватворны след.
А Плачка ўсё блукае па Прыдзвінні.
Яна з твайт шляхеца душой.
Магілы ж нашыя не змыноць ліўні,
Што ў хмараах тых, якія над зямлём
Над нашаю і з заходу, і ўсходу
Плывуць, жадаючы, каб заўтра мы
Забыліся, якога радаводу
Мы тут, дзе нашы Храмы і дамы
Адвечныя і, як зямля, святыя,
Бо нашыя, бо з нашаю крывей...
Галодны воўк на поўнью нема вые,
Туман, як замак белы, над травой
Плыве праз нас, а Плачка ўсё блукае
Па Беларусі, у якой нам вечна жыць,
Нягледзячы на тое, што знікае
Адвечнае і часта дождж імжыць...

16.07.2008 г.

БАЛАДА ЯНА ЧАЧОТА
(7.07.1796-11.08.1847)

За вокнамі бібліятэki
Выходзіць світанне з дажджу.
Зноў кнігі табе, нібы лекі
Ад суму, што поўніць душу,
Бо спевы пра даўніх ліцвінаў

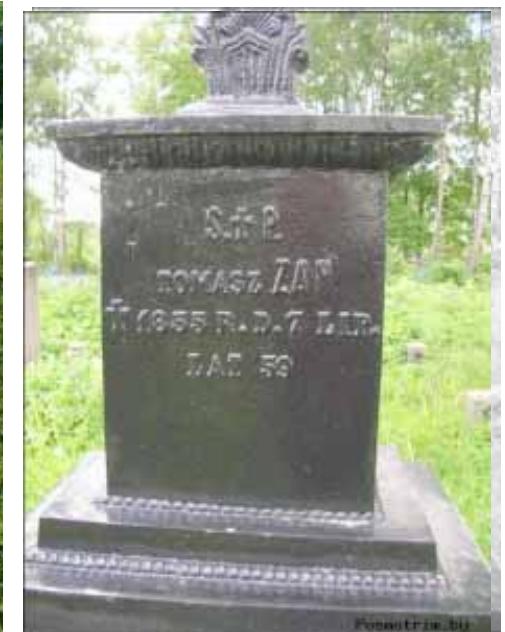
Заснуць хоць на міг - не далі.
Была, нібы песня, краіна,
А людзі жывуць, як жылі,
I ты сярод іх, як світанне,
Якое не кожны чакаў.
Час пройдзе, і сонца заглянє
У хату і да мужыка.
I ты сярод кніг - не самотны,
Хоць ты не забыўся свой шлях
Праз турмы, праз вецер галодны,
Праз слёзы і кроў у снягах
Чужыны, якой усё роўна,
Хто ты: ці бандыт, ці паэт,
Які праслаўляе князёўну
Вялікага княства і свет,
Дзе ты нарадзіўся, каб верыць
У родны няволыны народ,
Які тут для некага шэры,
Дурны і сляпы, нібы крот,
Ды гэткі ён не для Чачота,
Бо любіць народ свой Чачот,
I ў спевах пра даўніх ліцвінаў
Жыве залатая краіна
І будзе - пакуль ёсць народ...

16 - 17.10.2007 г.

БАЛАДА ТАМАША ЗАНА
(21.12.1796-19.07.1855)

Прысніца Вільнія, нібы сонца ўзыдзе,
I ты зноў прачынаешся ў слязах
Не ад того, што сумна ці ты ў крыйдзе,
А з гонару, што выбраў цяжкі шлях
Да Беларусі, што далёка сёння,
Як зоркі, што нібы рамонкі ў лёне,
Які цвіце ля вёскі Мясата,
Дзе ўпершыню сказаў ты слова "мама"...
Жыщё цячэ, але не як вада, -
Як кроў цячэ,
як шлях праз твань да Храма.

I ў дзённіку натуеш ты сваім
Пра халады і пра багацце Ўрала.
Ды ўсё чужое тут і толькі дым,
Як родны, абдымаете і памалу
Плыве на заход, кліча за сабой.
Ды з высылкі ты не ўцячэш нікуды,
І будзе сэрца поўніцца журбой,
Ну а журба - адвечная атрутка
Для сэрца і душы, якія плачуць,
Якія Беларусь праця далячыні бачаць,

Але па-польску шэпчуць да яе,
Да Вільні той, які для нас не будзе...
Груган ляціць, і салавей пяе,
І да сваіх крыжкоў прыходзяць людзі.

5-6.10.2008 г.

БАЛАДА АДАМА МІЦКЕВІЧА
(24.12.1798--26.11.1855)

У Завосці залатая восень,
А халера ў залатым Стамбуле.
I табе ўжо не прыйсці ў Завосце -
Смерць цябе, паэт, не абмінула
На чужыне, дзе шукаў ты волю,
Нібы рыфмы звонкія ў санеты.
I цябе ў тваю аплачуць долю
Філаматы ўсе і філарэты.
I згараць, нібыта грэшнасць, вершы,
Што пісаў на беларускай мове.
I сябе палякам назавеш ты,
Роднасць з Беларуссю не адмовяць
Беларусы, бо ты наш, як неба
I як сонца ў небе над Завосцем,
Што залоціц павуціны срэбра,
Што ляціць, як праз агонь, праз восень
У самотны і вясёлы Кракаў,
Як пазізі - у душу палякаў...

4.10.2007 г.

(Працяг у наступным нумары.)

Верасень 1939-га ва ўспамінах Ежы Путраманта¹

Дваццаць першага жніўня

... я быў яшчэ ў Баневе² да 21 жніўня.

Усё лета ў Маскве цягнулася перамовы штабоў. Нават для нас, трохі падрыхтаваных палітычна, размовы гэтая былі абсалютна незразумелыя. Чаму зацягваюцца, хто іх зацягвае?

Мы не зварнулі належнай увагі на дзве незвычайна важныя падзеі.

На адно выказванне Сталіна ў яго дакладзе на XVIII з'ездзе УКП(б) у сакавіку гэтага года. Там, дзе гаворыцца пра аматараў выцягвання каштанаў з агню чужымі рукамі. Не прыпамінаю сабе, каб тагачасныя спецыялісты тое выказванне належна ацанілі. Нават тыя, якія пра яго пісалі, не мелі паняцця, які сур'ёзны змест у той фразе.

Ну і на адзін з першых вынікаў таго выказвання, на замену Літвінава на Молатава.

Наши радзімія мудрацы - а і палітыканы Захаду - так прызываюцца да ролі Савецкага Саюза, як апоры Лігі Нацый, першага ініцыятара ўсякіх блокаў супраць агрэсіі, аўтара лозуну: "Мір непарушны!" і г.д. і да г.п., што па-просту ў сваіх камбінацыях і інтрыгах разлічвалі на абсалютную нязменнасць, стройнасць, пастаяннасць савецкай замежнай палітыкі.

Мы не адрозніваліся ад іх, хоць сыходзілі з дыяметральнай адрозных пазіцый. Мы не маглі і падумыць пра хоць бы часовую, тактычную, кан'юктурную дамову з гітлерскай Германіяй. Пякельна баючыся супольнага фронту капиталістичных дзяржаў супраць адзінокага Савецкага Саюза, мы не бралі пад увагу магчымасць унутрыкапітальстичнага канфлікту - пры часовой хоць бы нейтральнасці СССР.

Смешна: штогод восенню ўсе нашыя К.І., франты, і як там яшчэ называліся тыя арганізацыйныя эфімеры "групы Дамбінска-га", арганізоўвалі "ідзялагічную вучобу". Звычайна газу хапала на дзве - тры лекцыі, потым надыходзілі справы больш пільныя, і на наступны год трэба было пачынаць нанава.

І вось заўсёды, штогод, на першай лекцыі была мова пра герархію супяречнасцяў паміж дзяржавамі зямнога шара. Галоўная: сацыялізм-капіталізм. А потым на чарзе: дзяржавы імперыялістичныя - каланіяльныя, дзяржавы пераможцы - дзяржавы пераможаныя, Амерыка-Англія, Аглія-Германія і г.д. і да г.п.

А як прыйшло да праверкі тэорыі на рэальнай практицы, мы за туго першую супяречнасць сягнуць не патрафілі, яна засланіла ўсе астатнія.

Я быў у Дакудаве³. Гарачы спякотны дзень. У гміне забіраю пошту. Рыбентроп ляціць у Маскву!

Як бы ў мене пярун стрэліў. Рэакцыя падвойная: па-першае - страх, што нешта ўзрушальнае наблізілася, стаіць за дзвярыма. Пад другое - палёгка, што цяпер Польша не капітулюе, не пойдзе разам з Германіяй. Ведаў, што цяпер ужо сітуацыя неабарачальная.

Сядам на ровар, лячу галопам па страшных камянюках вёскі Дакудава. У гарачы думаю: нават каб была вайна, то Польша, Англія, Францыя супраць Германіі - гэта не так кеска. Насельніцтва маюць у дзесьці раз больш. Расіі з намі не будзе, але і Германія будзе без Аўстра-Венгрыі...

А зрешты, вайны быць не можа, бо ўжо канец жніўня. Як бы Гітлер звар'яце і пачаў, то зараз пачненца бездараж, фронт стане, да вясны Францыя з Англія падрыхтуюць удар...

Добра ведаю гісторыю першай вайны. Падсвядома прыпамінаю сабе тэмп пасоўвання немцаў у Шампані ці Фландрый: 10 кіламетраў за дзень - гэта ўжо вялікі поспех. А ад Чанстахова да Варшавы...

Так сабе лічу, раптам ззаду брэх, мая лытка ў агні. Дварняк з суседніх хаты такім практичным спосабам сяягвае мене на зямлю з аблокаў. Аглядам лытку: крыва-вия ранкі. Можа кручаны?

Ганю далей, адразу пра яго забываю. Хутчай, хутчэй. Шведскі курган, бегавая траса, агароджа. Ускакваю ў кухню, разгараочаны авбяшчаю навіны. Бацька падымае галаву, раптам па старэлы, кідае:

- Дурань, цяпер праз два тыдні будзе скончана!

Не адразу разумею, што гэта значыць. Потым пачынаю тлумачыць: сакавіцкае наступленне ў Пікарды... Бацька махае рукоj, са злосцю бярэцца за чытанне газет. Ён то ведае немцаў! Не займаецца палітыкай, таму ўжо некалькі гадоў глядзіць на яе зверху. И таму таксама тое ablіванне халоднай вадой не пакідае на мене слядоў. Па-просту не ўспрымаю гэта ўсур'ёз.

Праз пару дзён еду зноў роварам у Ліду. Недзе за Мінойтам⁴, ужо на шашы, разбітай, вельмі кескай бачу караваны фурманак. Неўзабаве ўцімліваю, што вазы вайсковыя. Але што ж, да

д'ябла, яны вязуць? Зусім гэта не-як не падобна да нармальных вайсковых пакункаў, здалёк ні то сеялкі, ні то нейкія часткі малатарань.

Пад'ядзжаю, і скура мне сяярбіць. Вязуць самалёты. Зялёныя з бурымі плямамі крылы, чырвона-белая шахматная дошка раз-пазнавальных знакаў польскай авіяцыі. Гэта тыя знакамітыя, тыя пудоўныя RWD, вакол якіх столькі гаварыліся ў часы Жвіркі, Вігуры, Баяна! Тыя RWD, якія гаварылі прафанам верыць у прынцып-вую роўнасць нашай авіяцыі з найлепшымі паветранымі флатамі свету.

Цяпер, разабраныя на кавалкі, дзіўна безабаронныя, падска-каваюць на жудасных выбоінах шашы, паволі сунуцца да нейкіх сковішчаў у той лясістай, кусцістай, поўнай балот ваколіцы.

Вельмі хутка ўсё разумею. За пару кіламетраў ад Ліды, якраз каля гэтай шашы знаходзіцца аэрадром 5 лётнага палка. Гэта адтуль іх вывозяць. Што самалёты на конных фурах, зусім мене не здзіўляе. Іншай арміі, не на вазах, мы яшчэ не ведалі.

Скрыпучы пацягнуліся да-лей. Вярнуўся дадому, расказываю. Яшчэ не хацелася мене верыць, што вайна за парогам.

Трыццатага...

Так далёка, што недзе 27 жніўня я выехаў з Банева ў Вільню. Як бы нічога, як бы меў быць нармальны год, і пара была заканчваць задоўгія канікулы, збірацца да нармальнай працы.

Адзінае, што здавалася мене ненармальным, - гэта развод з Ірэнай. Прыехаў у Вільню. Жыллё зліківадаві мы яшчэ ў чэрвені, я скарыстаўся з гасцінніцы кузіны мацеры, пасяліўся таксама на Звярынцы. Ірэна спынілася паблізу, таксама ў нейкай сваёй свяячкі. Пару ламачын, якія мы набылі год назад, засталіся ў нашай даўній гаспадыні ажно да часу, калі мы знойдзем сабе нейкія ўласныя прытулкі.

У літаратурным свеце Вільні я не адчуваў спецыяльных устрэсак. Вялікія катастрофы сем гадоў назад неяк незвычайна супакіліся. Маслінскі можа ўжо з год выдаваў досьць гармафрадытнае выданне "Камедыя". І там ад часу да часу траплялася мене пару злых. Цяпер я прывёз з Банева апавяданнечка на вельмі радыкальную тэму, замаскаваную каскадам досьць дакладных метафор. Маслінскі ўзяў, амаль пахваліў. Абяцаў у кастрычніцкі нумар. Ці ж някіскі абяцаўся сезон. Таксама і в універсітэце, здаецца, быў нейкія магчымасці бадай што асістэнціага замішчэння.

Якраз вяртаўся адтуль, была серада, 30 жніўня. Пляцык Напалеона, смешная вежачка даўній Абсерваторыі, яшчэ з часу Сняцціцкіх.

Расклейшчык аўб'яў і групка як бы з-пад зямлі выраслых зяек.

Прыткнуў цёмна-ружковы скрутак паперы, мазнуў пару разоў пэндзлем, пачаў разгортваць.

Адкуль звязкі ведалі? З-пад яго рукі выскочылі чорныя літары:

Мабілізацыя.

Стаялі анямелыя. Нават не прачытаў таго, што было нікчэй.

Праз некалькі секунд скамянення я кінуўся назад ва ўніверсітэт.

Ускочыў у семінарый. Генія грэбалаўся ў кніжках.

- Але ж гэта вайна, - крикнула, калі ёй паўтарыў.

Я пачаў яе спакойваць. Як распавесці пра свой душэўны стан у тыя дні? Пякельна баяўся, паста-янна баяўся таго самага: дамовы Бека з Германіяй, нейкай яго капітуляцыі. Пригадаў сабе Чэхаславакію. Тая таксама авбяшчала мабілізацыю, а потым здавалася. Нейк здавалася мене, што лёс будзе рабіць мене на злосць. Што залишне гучнае прадказанне будучыні можа перашкодзіць ёй набыць тыя рысы, якія цяпер прадказваў.

Тлумачыў яшчэ Гені, што зусім не авбавязкова мусіць быць вайна. Што можа паўтарыцца штука гадавой даўніны. Быў досьць агрэсіўны. Гені не хапіла аргументаў.

- На заклад! - крикнула ўроспачы - На заклад, што будзе вайна!

Я прыняў заклад. Яна стала мене вячэрэ ў найдарожшым рэстаране Вільні, калі вайна не будзе. Я даставаў ўсё мяшок муки, калі вайна выбухнে.

Хачу адразу зазначыць: не даставаў. У час, калі то было па-тэрбрэбна, я не меў той муки. А калі мог мець, ужо ёй не было па-тэрбрэбна...

Пятыніца

Не памятаю з тых дзён нікога з групы. Напэўна, яшчэ не паз'яджаліся ці не прыйшлі да сябе ў што раз больш гвалтоўных хістаннях таго нерэальнага часу.

Не памятаю нічога з чацвяртага. У пятніцу я паснедаў адзін, цётка некуды выйшла. Сядзеў у маленькой, чысцюткай кухні, ўсё хлеб з маслам, запіваючы кавай.

На стале стаяла звычайнае дэтэктарнае радыё. Раптам яно загаварыла. Дзіўна, бо па-англійску. Я слухаў яго, не разумеючы ані слова. Але занепакоены быў інтанцыяй. Уцямыў пльні белькату пару ясных слоў, уражліва зразумелых: Варшава, Кракаў, Хойніца, Гдыня, Беласток, Гародня... І зноў бэлькат.

Хлеб мне стаў косткай у горле. Я выскочыў з дому, пабег шукаць каго-небудзь знаёмага. Нікога паблізу не было. Але вуліца выглядала нармальна, у агародах цвілі кветкі, аўтобусы хісталіся на паваротах.

Ускочыў у аўтобус. Людзі стаялі спакойныя, маўклівія. Ніхто ні з кім словам не абмяняўся. Улез, увесе разнерваваны ад таго бэль-

кату. І той спакой мяне астудзіў, абыясмеліў, я баяўся спытаць першага лепшага, падзяліцца з ім той незразумелай навінай. Баяўся. Пэўна таго, каб не заслужыць сабе авбінавачванне ў панікёрстве. Але таксама нечага іншага.

Якраз у туго хвілю, я амаль пэўны, што распачалася вайна, ці ўжо вызвалены ад кашмару капітуляцыі перад Гітлерам, усвядоміў сабе, што той другі кашмар не меншы. Стаяў у аўтобусе і ўжо ў туго першую гадзіну без голасу пайтараў сам сабе: а можа, яшчэ нічога? А можа...

Ад прыпінка бег да рэдакцыі "Курвеля". Мабыць, недзе па дарозе ўбачы раскленены на мурах зварот, падпісаны Масціцкім.

Наступлі дзесяцінай тыдні. Вайна адрэзу не зачапіла Вільню. Ішла недзе далёка, і мы мусілі аж напружаваць усю нашу энергію, каб яс, тую вайну, пачуць.

Бо гэта было першае яе прайяўленне: край страдаў сваю нармальную акустыку. Недзе там грымелі бітвы, палалі пажары, людзі падалі покатам - а тут было ціха, асенне сонца, буйныя кветкі і амаль нічога адтуль.

Сядзелі пры радыёпрыёмніках. Але ў першы дзень толькі фанабэрэстыя дэкларацыі і музыка. У некалькіх асяродках - у Рудніцкага, у "Курвелі" - спрабаваў па-пойніць адсутнасць ваенай інфармацыі, пускаўся ў аналізы, абалёртыя на прачытанні ўспаміны Жафрэя, Фоха, Лойд Джорджа. Сябры слухалі, нават маё гледжанне падавалася ім лепшым за афіцыйнае маўчанне.

Акрамя гаварыльні хацеў рабіць. Не прызвалі ў войска: меў катэгорыю "с" і ніякіх ілюзій, што мяне паклічуць пад зброю. Вырашыў змабілізавацца як пісьменнік. Пайшоў у "Слова". Прынялі мяне там адразу. Нагад

Przejezdny. (Henryk Konarski.) Jak pracuje Minojty? // Preglad Wilenski. № 3-4, 17 lutego 1935. S. 9-10.

У студзені я наведаў знаёмага ў Лідзе і меў магчымасць паехаць у Мінойты, якія ляжаць ад Ліды за некалькі кіламетраў. Жадаў дапоўніць і скарэктаваць свае ўражанні праз непасрэдны контакт з мясцовымі людзьмі.

Як вядома, касцёл у Мінойтах, зараз філія, хутка павінен стаць парафіяй. Цяпер тут маецца драўляны касцёл Сэрца Езуса і блажэннага Андрэя Баболі. Парафія паўстала некалькі гадоў таму па ініцыятыве ксяндза-каноніка Карабля Любянца і да гэтага часу мае заданне **каардынаваць выслілкі кліру Віленскай архідыяцэзіі па навяртаниі праваслаўных у лацінскі абрад**. Адсюль бачна, што лацінскія Мінойты з'яўляюцца адпаведнікам усходняга Альберціна а. езуітаў.

Некалькі гадоў тут жыў у двары і рупліва працаваў ксёндз-канонік Любянец. Зараз тут яшчэ ўсё дыхае яго духам, прынцыпамі і метадамі. У гэтым годзе яго замяняе адхойлены і поўны запалу кс. Ал. Зон, які не толькі служыць у касцёле, але выконвае абавязкі катэхеты ў народных школах. Мае шмат працы і можа цалкам аддацца місіянерскай дзейнасці.

У гэтым яму толькі некалькі пытанняў пра місійную пляцоўку ў Мінойтах. Проста не маю адварі даўжэй яго затрымліваць і, падзякаваўшы ксяндзу за размову, спяшаюся на цыгнік да Вільні. Па дарозе запісваю ў блакнот уражанні і інфармацыю.

Падмуркам, на якім з'явілася гэта пляцоўка ў Мінойтах, з'яўляецца думка, што толькі лацінскі і польскі каталіцызм ёсьць у нас сапраўдным і грунтоўным. Адсюль і мэта, якой прысвячаюць сваю працу ксяндзы і катэхеткі ў Мінойтах і гэтым практична су-працьстаўляюць сябе ўсходняй пляцоўцы ў Альберціне, і памылковаму, па іх меркаванні, плану тамтэйшых езуітаў, даказаўночы слушнасць сваіх падыходаў па старых рэцэптах эндэкаў.

Прыгледзімся бліжэй да іншых метадаў. Пляцоўка ў Мінойтах з'яўлялася б малаактыўнай, каб была накіравана толькі на беларусаў, якія жывуць побач. Присылаюць ім вернікаў з іншых парафій у якіх сядзяць пробашчы-аднадумцы па непрыніцці ўсходняга абраду. А якія відавочныя вынікі мае гэта праца? Пад ультра-лацінскім і паланізатарскім уздзеннем ксяндза-каноніка Любянца, насељніцтва яшчэ больш усвядоміла сваю прыналежнасць да свайго веравызнання і нацыянальнасці, і гэтае адчуванне ўзмацнілася і нават фанатызвалася. Каб нешта змяніць патрэбна праца шматлікіх місій і дойгі час. Калі справа ідзе аб праваслаўных, Мінойты працуюць зараз "на экспарт". Прысланага з далёкай страны праваслаўнага (ци праваслаўную) адразу накроўваць да ксяндза. Адбыўшы з ім размову, ён пераходзіць пад апеку катэхетак. Таксама, як бонус, атрымлівае гарачы абед. Падрых-

на з модным зараз вызначэннем "з туманам", думаю, што, каб не гэты туман у галаве ...

А зімовы поўдзень хутка пераходзіць у вечар. Снег пачынае мець фіялетавае адценне. Над комінамі з'яўляецца дым, нагадваючы пра вялікую каштоўнасць агню для чалавека ў гэту пару года. У гэты час вяртаецца невядомы мне да гэтага часу ксёндз філіяльнага касцёла Зон. Вяртаецца задыханы ад хады па вясковых школах, добра адлеглых ад другога. Здымае з сябе неверагодную колькасць швэдраў і кожухоў, і бачна, што гэта вельмі худы і кволы чалавек. Ад ранішняга сняданку нічога не меў у роце і такі бледны! Задаю яму толькі некалькі пытанняў пра місійную пляцоўку ў Мінойтах. Проста не маю адварі даўжэй яго затрымліваць і, падзякаваўшы ксяндзу за размову, спяшаюся на цыгнік да Вільні. Па дарозе запісваю ў блокнот уражанні і інфармацыю.

Падмуркам, на якім з'явілася гэта пляцоўка ў Мінойтах, з'яўляецца думка, што толькі лацінскі і польскі каталіцызм ёсьць у нас сапраўдным і грунтоўным. Адсюль і мэта, якой прысвячаюць сваю працу ксяндзы і катэхеткі ў Мінойтах і гэтым практична су-працьстаўляюць сябе ўсходняй пляцоўцы ў Альберціне, і памылковому, па іх меркаванні, плану тамтэйшых езуітаў, даказаўночы слушнасць сваіх падыходаў па старых рэцэптах эндэкаў.

Прыгледзімся бліжэй да іншых метадаў. Пляцоўка ў Мінойтах з'яўлялася б малаактыўнай, каб была накіравана толькі на беларусаў, якія жывуць побач. Присылаюць ім вернікаў з іншых парафій у якіх сядзяць пробашчы-аднадумцы па непрыніцці ўсходняга абраду. А якія відавочныя вынікі мае гэта праца? Пад ультра-лацінскім і паланізатарскім уздзеннем ксяндза-каноніка Любянца, насељніцтва яшчэ больш усвядоміла сваю прыналежнасць да свайго веравызнання і нацыянальнасці, і гэтае адчуванне ўзмацнілася і нават фанатызвалася. Каб нешта змяніць патрэбна праца шматлікіх місій і дойгі час. Калі справа ідзе аб праваслаўных, Мінойты працуюць зараз "на экспарт". Прысланага з далёкай страны праваслаўнага (ци праваслаўную) адразу накроўваць да ксяндза. Адбыўшы з ім размову, ён пераходзіць пад апеку катэхетак. Таксама, як бонус, атрымлівае гарачы абед. Падрых-

тоўка да прыняцця лацінскага абряду не доўжыцца доўга, толькі 1 - 3 дні. Зразумела, гэта залежыць ад кандыдата, але шмат часу не трацяць, і таму хутка наступае прыняцце веры.

Сярод асоб, якія пераходзіць у лона каталіцызму, найбольшых, хто робіць гэты крок з-за матэрыяльных, службовых, матрыманіяльных і іншых падобных чыннікаў. Такі празелітізм найменей дбае аб хоць мінімальнym пазнанні каталіцкай веры. Катэхізация ў такім выпадку ператвараецца ў інэнду і фарс, які добра адчуваюць абодва бакі. Такі ўшчэнт зматэрыйлізаваны катэхізум, можа без розніцы прыняць любую веру, будзе абыякава стаўцца да ўсялякіх цырымоній любога культу, падпіша любую форму, якую яму прапануе каплан. Кіраўніцтва духоўнай пляцоўкі ў Мінойтах скардзіца, што "навёрнуты" такім чынам вернік ці хутка знікае праз натуральнае вяртанне дахаты ў стан прымака да жонкі і далейшы выезд альбо дае пра сябе знаць праз нейкі час, калі выказвае незадавальненне зробленым крокам - у іх тады ўжо маецца нейкі стаж. Але гэта не незадавальненне верай, а крыўда пасля атрымання пасагу, не выплачанай цалкам абыянай грошавай сумы ці не атрыманне нейкіх рэчаў, хтосьці памыліўся з жонкай, іншая незадаволена мужам. Таго ўсё ж не прынялі ў паліцэйскую школу, гэты не стаў вознікам ці наглядчыкам у турме. Хто пералічыць прычыны ўсіх гэтих крываўдаў. Прыкра слухаецца скаргі гэтих людзей, а тым больш чытатці іх поўныя незадавальнення і жалю лісты.

- Ці бываюць адпадзенні і вяртанне ў праваслаўе? - пытаюся.
- Такіх выпадкаў мы не ведаем.
- ?!
- Упэўнена кажу, што тыя, хто перайшоў у каталіцтва, ніколі ўжо не будуць хадзіць у царкву - з апломбам, і нават не задумаўшыся, адказаў міне.

Падумаў тады. Можа быць гэтыя людзі і насымрэч больш ніколі не будуць хадзіць у царкву, але ці будуць яны хадзіць у касцёл на лацінскую імшу з польскім казаннем? That is question. Пасля перапынку ў хвілю, размова на гэту тэму прадоўжылася.

- Ну, добра! Але ці маецце для навёрнутых такім чынам нейкую літаратуру. Словам, што ім даеце на дарогу? - пытаю

- Відочна, з гэтым ёсьць праблемы. Да гэтага часу Мінойты не зайніліся нікакі выдавецкай дзеянасцю. Бракуе сродкаў.

- А які попыт мае ў Мінойтах выдаваны па-беларуску ўніяцкі часопіс альберцінскіх езуітаў "Да злучэння"? Ці "К соединению"? - працягваю далей.

- Што за ідэя? З таго часу як існуе наша пляцоўка ў Мінойтах, мы не дали ў рукі мясцовому люду аніводнага выдання па-беларуску. Но на што? Праца місіі павінна адбывацца на па-сапраўднаму культурнаму, такім мовам, без сумнення, ёсьць польская мова. Некультурных гаворак, як беларускай - ніколі і нідзе ўжываць у сваёй працы не будзем. Дарэчы, народ гэтага не хоча, мы паўсюдна бачым жыватворчае вяртанне да польскасці.

Паварочваю гаворку на іншую тэму і праз хвіліну пытаюся:

- Існуе шмат кніжак для праваслаўных на рускай мове, яны раней ці зараз былі выдадзены ў Кракаве руплівымі польскімі езуітамі. Езуітамі ніхто не можа адмовіць ні ў польскім патрыятызме, ні ў каталіцкай прававернасці. Як быць з гэтым?

- Рускі язык сапраўдны належыць да культурных, але карыстацца такою літаратурай у Мінойтах мы не плануем. Чым хутчэй той, хто прыняў лацінскі абрад, забудзе сваю беларускую ці рускую мову і стане палякам, тым лепей будзе як з духоўнага боку, гэтак і з матэрыяльнага. Трэба прыспешваць гэтым працэс. Гэта будзе карысным для касцёла, наўноса і дзяржавы.

- А як бачыцца справа ў лічбах? - пытаюся ў адной з панькагетак.

- Наогул мы перарабольшваем лічбу навяртанаў, перарабольшваем яе. Насамрэч у нас яшчэ не так ўсё добра. Праца ідзе вельмі павольна і неахвотна, але маем надзею на лепшае, - дадае ў канцы.

- Дазволіць мне пані ў канцы задаць ёй апошнія пытанні: чаму канонік Любянец у мінўшын годзе пакінуў Мінойты і прыняў абавязкі інспектара ў Віленскай духоўнай семінары?

- Пэўна, будзе вучыць студэнтаў, як эфектыўна навяртанаць праваслаўных беларусаў у лацінскі абрад, каб былі добрымі палякамі. Гэта ў нас, перад усім, зарас самая галоўная духоўнай мэта ...

Нажаль!

Пераклад
Леаніда Лаўрэша.

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісі не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісаны да друку 23.09.2019 г. у 17.00. Замова № 2188.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індыкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,37 руб., 3 мес.- 7,11 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

АГОНЬ душы нязгасны

лі сябры літаратурнага аўтаднання "Рэчанька", якое працуе пры раённай газеце "Польмі": Г.П. Калтунова, А.І. Панасенка, М.У. Палуян, А.М. Аўчыннікаў. Словы ўдзячніцаў выказала намеснік дырэктара па ідэалагічнай работе РСУП "Племзавод - Карэлічы" А.М. Клінцэвіч, дзе амаль 40 год адпраўвалася аўтарка бухгалтарам і дырэктар ДУК "Карэліцкая раённая бібліятэка" Л.К. Арцюх. Сама ж Леаніла Васільеўна рассказываета ўдзельнікам мерапрыемства аб сваім маленстве, юнацтве (менавіта яна з маленькай вёсачкі Г. Руткавічы. Карэліцкага раёна) і сваім паэтычным натхненні, абыд

ных людзяў, якія сустракаліся ёй на дойтім жыщёвым шляху. У час сустрэчы гучалі цудоўныя музичныя нумары ў выкананні настайнікаў ДУА "Карэліцкая дзіцячая школа мастацтва" і лірычныя словаў вядоўцы, бібліятэкара В.І. Кошур. Пахучы водар кветак, цудоўны настрой, прыгажосць і душэўнасць панавалі ў бібліятэцы на працягу ўсяго мерапрыемства.

Н.У. Казарэз,
метадыст ДУК "Карэліцкая
раённая бібліятэка".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік,
Павел Сіцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/> <http://naszaslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbt-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Заснавальнік: